

StOKpaardje

Tijdschrift van Stichting 't Oude Kinderboek – jaargang 15, nummer 2, 2019

Een zomeraflevering in vakantiesferen

Het thema van het tweede StOKpaardje van 2019 past bij de tijd van het jaar: vakantie. Bovendien betreft het veelal vakantie verhalen waar Gelderland – de provincie waar StOK nu huist- een rol speelt. Gelderland is sowieso vrij populair als vakantiegebied in diverse kinder- en jeugdboeken. Niet zo gek natuurlijk, want het is de grootste provincie van Nederland qua landoppervlakte en kent vakantiegebieden bij uitstek zoals o.a. de Veluwe en de Achterhoek.

En zo passeren er aardig wat Gelderse plaatsen en streken de revue in dit StOKpaardje: Doetinchem, Arnhem, Zutphen, Wolfheze, Hummelo, Dieren, Laag-Keppel en natuurlijk de eerder genoemde onvermijdelijke Veluwe.

Het is zeker geen complete lijst van Gelderse vakantie verhalen geworden, maar voor iedereen die door het lezen van de artikelen zin krijgt om zijn of haar vakantie door te brengen in Gelderland: vooral doen!

O ja, en als u dan toch in de buurt bent: kom gezellig langs bij StOK, we ontvangen u graag in onze Boekenkamer in het souterrain van Het Stadshuis aan de Markt in Lochem.

Maar nu eerst veel leesplezier gewenst.

Gerrie Halsema

Vakantie in Gelderland - in het jongensboek van 85 jaar terug

Voor dit artikel ga ik een tijd terug, naar een tweetal boeken met dit onderwerp die beide zijn verschenen in de serie In de Vacantie, Bibliotheek voor jongens en meisjes. Serie A jongensboeken van uitgeverij Kluitman. Zij verschenen begin jaren 30. Beide boeken hebben een vakantie in Gelderland als onderwerp en in beide boeken spelen vier jongens de hoofdrol waarvan één een voortrekkersrol heeft. Toch zijn er ook belangrijke verschillen tussen de boeken. Daarnaast geven de boeken een duidelijk beeld van de regio en de tijd.

Een vakantie in Arnhem - G. Hovenkamp. Jongensboeken serie A, Gebr. Kluitman (1932)

Anton Parelvisser heeft net zijn eerste jaar H.B.S. achter de rug. Hij leest graag detectives en wil later politie-inspecteur worden. Hij woont in een klein dorp nabij Utrecht en is de oudste zoon in een doktersgezin met nog twee zusjes. Zijn ouders ontvangen een brief waarin Arnold door zijn oom en tante wordt uitgenodigd om bij hun gezin in Arnhem te komen logeren. Dan kan hij de zomer doorbrengen met zijn twee neven en nog een neef uit Friesland.

Anton reist met de trein naar Arnhem. Op het allerlaatst springt er nog een man de trein in. Hij ziet er armoedig uit en heeft een litteken op zijn wang als van een vechtpartij. Hij gedraagt zich erg nerveus maar reageert wel vriendelijk wanneer een oude dame hem iets vraagt. Vlakbij Wolfheze trekt hij aan de noodrem en springt de trein uit.

In Arnhem is er veel politie op het perron. Anton vertelt zijn oom en neven wat er is gebeurd. Anton mag getuigen bij de politie-inspecteur en kan de dader aanwijzen. Hij blijkt een goede bekende van de politie, een beruchte dief, Kirschmann genaamd. Alleen vreemd, het is hem precies maar Anton dacht toch dat het litteken rechts zat en niet links.

De volgende dagen gaan ze Arnhem en omgeving verkennen. Ze maken ook een rit naar Wolfheze maar daar is niets van de dief te zien en het gebeuren raakt op de achtergrond. Ze maken flinke tochten en blijven vaak de hele dag weg. Op een dag zien ze onderweg een tentenkamp van het leger. Dat brengt de jongens op een mooi idee. Ze willen gaan kamperen.

Natuurlijk is daarvoor toestemming nodig. Wat zullen oom en tante van het idee vinden? Net die avond komt kapitein Slaghout op bezoek. Hij logeert met zijn bataljon in het legerkamp dat de jongens hebben gezien. Oom is in eerste instantie niet zo enthousiast over het kampeerplan van de jongens maar de kapitein weet hem over te halen. Een tent kunnen ze van het leger huren en op een nabijgelegen boerderij kunnen ze een plaats in de wei krijgen. Oom zal de jongens als begeleider vergezellen. Ze bedenken een naam voor hun groep; De Vijf Vingers en de tent zal de Handschoen gaan heten.

De eerste dagen is het behelpen, vooral met koken. Ook slaapt het wat vreemd op een zak met stro. Maar de jongens vinden het heerlijk en ook oom trekt bij. Na ruim een week van heel mooi weer komen er op een avond onweer- en regenbuien opzetten. De jongens schuilen in de tent. Plots komt er een man binnengestormd. Wat wil hij? Schuilen? Dan herkent Anton de man uit de trein, maar de man herkent Anton ook en maakt dat hij wegkomt.

De volgende dag, als het weer is opgeklaard, gaan de jongens op speurtocht naar de man. Ze vinden hem bij het legerkamp waar hij sigaretten en chocoladerepen probeert te verkopen. Anton en Jan volgen hem naar zijn huis. Zo weten ze zijn adres en kunnen de politie inlichten.

Ondertussen blijkt er in het huis van oom Frits te zijn ingebroken. De politie pakt de man van de trein op en neemt hem mee naar het huis van oom Frits. De man ontkent hevig dat hij een dief is en geeft Anton van alles de schuld. Dan komt plotseling kapitein Slaghout. Hij miste iedereen op de kampeerplaats. Hij herkent de man en zo komen ze erachter dat ze de verkeerde hebben. Hij is wel de man uit de trein maar niet de dief die

ze zochten. Die wordt net op dat moment in Apeldoorn aangehouden waardoor dat meteen duidelijk is. Maar waarom trok deze man dan aan de noodrem?

Hij was arm en werkloos en van zijn laatste geld naar Amsterdam gereisd op zoek naar werk. Dat kon hij daar helaas niet vinden dus keerde hij terug naar huis, naar vrouw en kind. Hij had echter geen geld meer voor een kaartje daarom sprong hij op het laatst in de trein en ging er via de noodweg uit.

Als Oom Frits dit trieste verhaal aanhoort, biedt hij de man een baan aan bij de Veluwe Handelsbank waarvan hij mededirecteur is. Zo loopt alles goed af. Alleen Anton wil toch liever maar geen politie-inspecteur meer worden. Detective zijn is toch niet zo eenvoudig.

Recensie *Vakantie in Arnhem* in de rubriek Boek en Blad van De Tijd 9-9-1932:

Dit aardige jongensboek laat zich vlot lezen. Pol Dom zorgde voor keurige illustraties. De avonturen van de 'handschoenenclub' zijn pakkend. De houding van de politie bij de arrestatie van den dief lijkt niet erg sympathiek. Overigens zijn de teekeningen der jongensavonturen vol leven en even boeiend als waarschijnlijk. Ook nog onze 14 jarige lezers zullen dit boek mooi vinden.

De Avonturen van Vier Pretmakers C. Krienen, Alkmaar Kluitman

Vier kinderen uit de hoogste klasse van het schooltje uit Laag-Keppel hebben zojuist vakantie gekregen. Jaap van de smid, Frans van de bakker, Nico van de molenaar en Kees van de timmerman. Voor de logeerpartijen bij verschillende familieleden beginnen,

„Dank je, wel bekomme 't je, jongeheeren.” (Bladz. 103.)

hebben ze een week de tijd om gezamenlijk uitstapjes te doen in de omgeving van hun dorp. Zo bezoeken ze de markt in Doetinchem. Wandelen naar Zutphen en gaan een dag roeien in de boot van de dominee en vissen in de mooie omgeving.

De jongens stoeien en lachen heel wat af. Jaap heeft het continu aan de stok met de vervelende veldwachter. Het hoogtepunt hiervan is als de jongens gaan roeien. In de verte zien ze de veldwachter en Jaap besluit een grap uit te

halen. Hij gaat onderin de boot liggen en laat zich door zijn vrienden met stro bedekken. De vrienden verstoppen zich in het riet en de boot blijft langs de kant liggen. Wanneer de veldwachter passeert en de boot met een lange stok naar zich toetrekt, springt Jaap uit de boot waardoor de veldwachter in het water tuimelt. Maar een dag later lacht de veldwachter als Jaap met zijn broek aan de punt van een hek blijft hangen.

De omgeving en de natuur wordt uitgebreid omschreven.

'Waterlelies spreidden hun breede bladeren uit op de onbewogen oppervlakte. Tussen de groene bladeren stonden de stille bloemen. Hier en daar rimpelde zich even de waterspiegel als een zilver-blank vischje schuchter opsprong uit de diepte.'

Verschiedende dorpsbewoners komen aan bod. Rijke en arme, aardige en vervelende. Ook wordt er verteld over het verleden en de strijd tussen de dorpen. Er worden daarbij vele liedjes en versjes geciteerd in het boek. Zoals bij het verhaal over de strijd tussen Laag-Keppel en Hummelo die in het bos wordt aangegeven door een paal die daar als teken van de overwinning is geplaatst en die de gijzelpaal wordt genoemd. De jongens kennen hierover het volgende versje:

De Hummelosche jongens van ijzer en staal,
Die moeten voor de gijselfaal;
de Keppelsche jongens van koper en tin
Daar zit zoveel courage in.

Kees stelt zich tegen het geweld op: 'Eigenlijk is het vechten toch onzin. Ik hoorde dat ze elkaar met messen en hooivorken te lijf gingen, en zonder reden. Ze vochten alleen omdat ze niet woonden in 't zelfde dorp.'
Aan het eind van de week blikken de jongens vol van vrolijkheid terug en besluiten er later een boek van de pret en de jool over te schrijven. Jaaps vader weet een mooie titel: De avonturen van vier pretmakers.

Beschrijving van het werk van auteur Krienen in reclame van Kluitman:

Krienen is een jongensvriend. Je hebt houvast aan hem, en de jongens die hij beschrijft zijn naar werkelijkheid geteekend. We leven mee met de jongens, in huis, op school, en daarbuiten. Dikwijls moeten we hun prijzen om hun rondheid en dapperheid. – Zulke jongens weten zich door het leven heen te slaan, en komen, als een kat op haar pootjes, steeds goed terecht. – Het zijn boeken, waaruit een frissche, opgewekte geest den lezer tegenstroomt.

Jongensboeken

In een hoofdstuk over jongensboeken in *Een land van waan en wijs* staat het volgende: 'Een jongen is op de wereld om dingen te ondernemen en avonturen te beleven. Zijn leefwereld ligt buiten... Hij leeft om te scoren en te overwinnen, om kattenkwaad te bedenken en raadsels op te lossen, om de wereld te ontdekken en onrecht te verhelpen.' Dit is duidelijk in bovenstaande boeken terug te vinden.

De jongens uit jongensboeken hoeven niet samen te vallen met jongens uit het echte leven. Denk aan alle boeken met heldenverhalen. In deze boeken echter gaat het volgens mij wel over echte jongens en hun belevenissen. Dit konden de jongens van toen ook meemaken. Hoewel het verhaal met de dief wel wat ongeloofwaardig is.

Er is wel een duidelijk verschil in milieu tussen beide boeken. *Een vakantie in Arnhem* gaat over dokters- en directeurzootjes van de H.B.S. *De avonturen van vier pretmakers* gaat over zootjes van de smid, bakker, timmerman en molenaar. In dit boek staat het kattenkwaad meer centraal. De jongens liggen continu in de clinch met de veldwachter die niets van opgroeiende kinderen begrijpt, in tegenstelling tot de dominee en enkele andere volwassenen die de kinderen steunen. *Een vakantie in Arnhem* legt meer de nadruk op spanning en avontuur.

Wat opvalt aan beide boeken is dat er veel plaatsen en vooral ook straatnamen worden genoemd. Leuk voor kinderen uit de omgeving die het verhaal zo goed kunnen plaatsen maar voor lezers die de omgeving niet zo goed kennen zegt het niets. Ook is er heel veel aandacht voor de natuur en het belang daarvan.

Tot slot is het grappig dat het boek *Een vakantie in Arnhem* ook heel goed bij het volgende thema van StOKpaardje past: Wat wil je later worden?

Literatuur

G. Hovenkamp, *Een vakantie in Arnhem*, Kluitman Alkmaar 1932
CH. Krienen, *De avonturen van vier pretmakers*, Kluitman Alkmaar
Een land van Waan en Wijs, Hoofdstuk; Een geval apart, meisjes- en jongensboeken,
Bea ros en Sofie de Jonckheere, Atlas Contact, Amsterdam/Antwerpen 2014

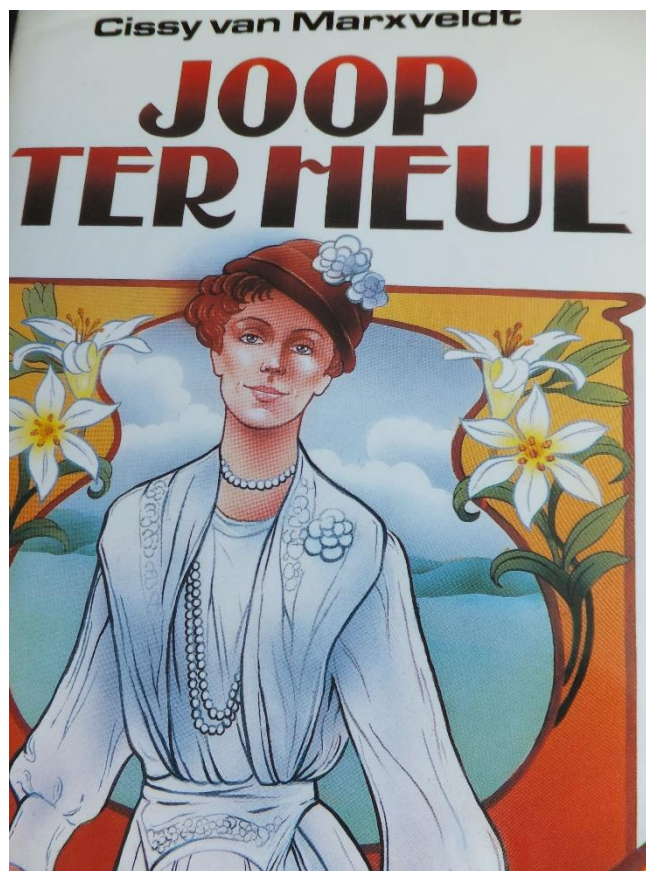
Op vakantie met Joop en Marijke

Het zou de titel kunnen zijn van een oud kinderboek. Dat is het niet. Kent u ze nog? Joop ter Heul en Marijke Bovenkamp, de jolige bakvissen uit de boeken van Cissy van Marxveldt (1893-1948)?

Zij vierden vakanties, maar niet zoals we dat tegenwoordig doen. Geen vliegreizen naar verre landen, geen city-trips of all inclusive tropisch paradijs. Het was de tijd tussen de twee wereldoorlogen, veel mensen leefden in armoede, er was werkloosheid en als je werkte was er nog geen cao in alle bedrijfstakken die vrije dagen regelde. Als die er wel was, waren de vrije dagen niet zo riant geregeld als tegenwoordig. Zaterdag was een werk- en schooldag. Vervoer per auto of trein was maar voor enkele, welgestelde, mensen een optie. Het was de tijd dat mijn grootouders nog jong waren en mijn ouders net geboren. Het verschil tussen arm en rijk was groot. Dat blijkt ook uit de verschillende vakanties van Joop en Marijke.

Vakantie met Joop ter Heul

Joop, de hoofdpersoon uit *De H.B.S-tijd van Joop ter Heul* (voor het eerst verschenen in 1919), is een jolige bakvis die opgroeit in de hogere middenklasse van Amsterdam. Zij ziet het leven van de zonnige kant en is altijd te porren voor een grap. Joop is de jongste van het gezin ter Heul, dat verder bestaat uit vader, moeder, broer Kees en zus Julie. Joop bezoekt de H.B.S. en heeft met haar vriendinnen een geheime club opgericht om met elkaar te praten over, en vooral te lachen, om de activiteiten van leraren en familie. Joop heeft moeite om serieus met haar huiswerk bezig te zijn en leeft van schoolvakantie naar schoolvakantie, want dan is zij baas over haar eigen tijd. Broer Kees studeert en zus Julie brengt haar tijd door met zich druk maken om haar uiterlijk en de laatste mode. Vader is zakenman en vaak van huis. Moeder is niet echt iemand die belangstelling heeft voor de bezigheden van haar kinderen en brengt niet veel sfeer in huis. Het huishouden is voor het personeel en ma houdt zich bezig met het ophouden van haar stand.

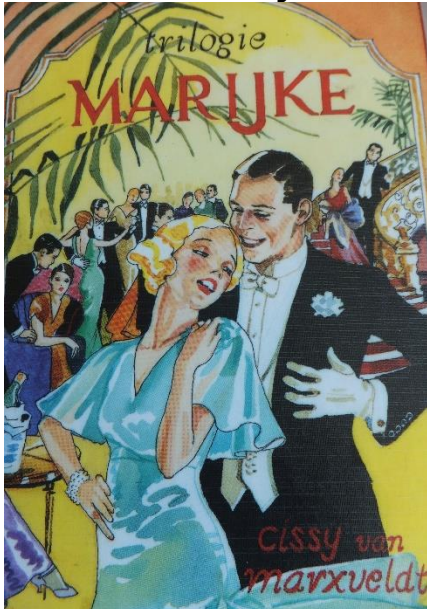

Als het richting de zomervakantie gaat is het duidelijk dat Joop hard moet gaan werken om over te gaan naar het volgende jaar. Er wordt bijles geregeld en Joop wordt daarin begeleid door juffrouw Wijers, iemand waar zij erg op gesteld raakt, evenals op haar zuster juffrouw Greet. Joop gaat heel hard werken en raakt bijna overspannen, maar dan eindelijk, eindelijk komt het bericht dat zij het heeft gehaald en is het vakantie.

Joop vreest dat zij mee moet met haar moeder en zus Julie naar Aerdenhout waar de familie een buitenhuis huurt. Pa heeft een boot gekocht en is samen met broer Kees druk in de weer om het schip 'vaarklaar' te maken. Maar gelukkig mag zij mee met Pa en Kees op de boot. Als Ma en Julie met stapels koffers en hoedendozen zijn vertrokken om in Aerdenhout hun stand op te houden, vertrekt Joop richting boot. Daar krijgt zij de verrassing van haar leven. De hele vriendinnenclub, juffrouw Wijers en haar zus Greet

zijn aan boord. Pa heeft iedereen uitgenodigd om drie weken te gaan varen richting Friese meren. Onderweg wordt vriendin Net opgepikt, de vriendin met wie Joop een drukke briefwisseling voert. Dit zegt Joop er zelf over: 'Hier schrijft een gelukkige aan je op een schommelend schip. Je denkt natuurlijk dat ik gek ben. Maar dat is niet zo. Ik ben alleen maar overgegaan. Hoe vind je 't? Zalig hè? En het schommelend schip is pa z'n nieuwe motorboot.'

Vakantie met Marijke Bovenkamp

Marijke Bovenkamp is de hoofdpersoon in *Marijke* het eerste deel uit de *Marijke trilogie*, die voor het eerst verscheen in 1928. Marijke groeit op onder de hoede van haar oudere zussen, de ouders zijn overleden. Marijke is de jongste, Fie zorgt voor het huishouden, Gerda zit op kantoor en Emmie is lerares. Zij wonen in het *Zonnehoekje in Hilversum* en kunnen net de eindjes aan elkaar knopen. Marijke is, net als Joop, een vrolijke bakvis die op de H.B.S. zit en liever leest of buiten is, dan haar huiswerk maakt. Chiel doet zijn intrede in het meisjeshuishouden. Hij woont in bij de deftige burens, die een groot huis bewonen naast het *Zonnehoekje*. Hij vindt het heel gezellig bij de Bovenkampjes en is daar vaak te vinden achter een kopje thee. Het is Chiel die vraagt wat de dames met de vakantie gaan doen. "Wij? Niets. We blijven thuis zoals elk jaar". De Bovenkampjes gaan fietsen, picknicken op de hei en maken soms een autotochtje om Marijke te vermaken. Chiel stelt woningruil voor, daar hebben ze nooit aan gedacht. Er wordt een advertentie opgesteld. Het lukt in Zandvoort en de dames reizen, nadat Marijke is overgegaan naar de 3^e klas, per trein naar de kust. Ze gaan een maand en Gerda reist een paar weken heen en weer tussen Amsterdam (waar zij werkt) en Zandvoort, want een maand vakantie opnemen dat kon niet in die tijd. Trouwens het geld kon ook niet gemist worden. Het wordt een heel avontuur met lastige kippen en het echtpaar dat in het *Zonnehoekje* verblijft heeft heimwee naar Zandvoort, zodat het verblijf aan zee vroegtijdig moet worden afgebroken.

In *De toekomst van Marijke*, het tweede deel, voor het eerst verschenen in 1932, zijn Chiel en Fie getrouwd en bedenkt Chiel dat zij in de vakantie een week een auto gaan huren. Fie vindt het maar niets, zij is doodsbang in een auto. Chiel gaat chaufferen en dat is het punt: Chiel heeft niet veel rijervaring. Hij belooft langzaam te rijden (45 km) en Fie is enigszins gerustgesteld. Het gaat richting Veluwe, picknicken, in hangmatten tussen de bomen, maar het weer zit niet mee, het waait ontzettend. Ze reizen door naar het noorden en belanden in Oranjewoud (geboorteplaats van Cissy van Marxveldt). Reizen wat rond in Friesland als één van de ruitenwissers het begeeft terwijl het heel erg regent. Fie heeft het niet meer en staat doodsangsten uit. Marijke vindt alles best. Als zij bericht krijgen van Gerda dat de man van Gerda in het ziekenhuis ligt met een acute blindedarmontsteking gaat het, eerder dan gepland, richting huis.

Waar je wiegje staat

Het is duidelijk dat het destijds veel uitmaakte of je geld had of niet in relatie met vakantie. En eigenlijk is dat nog steeds zo. Joop ter Heul vindt het heel gewoon om met vakantie te gaan, want haar ouders hadden geld. Pa ter Heul moet een enorme boot gehad hebben om al het volk dat hij mee nam op de boot te kunnen huisvesten. De Bovenkampjes waren met weinig tevreden, woonden vlak bij bos en hei en gingen niet met vakantie totdat Chiel het idee opperde om eens van omgeving te veranderen. Woningruil en een auto huren is wel heel wat anders dan de Friese wateren bevaren met een grote boot.

Kortom, waar je wiegje stond bepaalde of er vakantie werd gevierd en hoe deze werd gevierd. Tegenwoordig is er een vakantiecultuur ontstaan, waarbij vakantie een

levensbehoefte lijkt te zijn. Via het internet is de hele wereld bereikbaar en vliegen we naar onze bestemming, luxe of backpacken, het is maar waar je van houdt. Toch blijft het uitmaken waar je wiegje staat, want niet iedereen kan een reis om de wereld bekostigen.

Literatuur:

De H.B.S.-tijd van Joop ter Heul, uit de Joop ter Heul vijfling door Cissy van Marxveldt, heruitgave uit 1985, hertaald door Jan van Marxveldt. Illustraties door Studio HBM. Uitgeverij Westfriesland Helmond/Hoorn.

Marijke trilogie door Cissy van Marxveldt, heruitgave uit 2002, hertaald door Jan van Marxveldt. Omslagillustratie: Gerda van Gijzel. Uitgeverij Voorkeurboek, Kampen. Biografie Cissy van Marxveldt door Monica Soeting, 2017, Uitgeverij Atlas/Contact, Amsterdam.

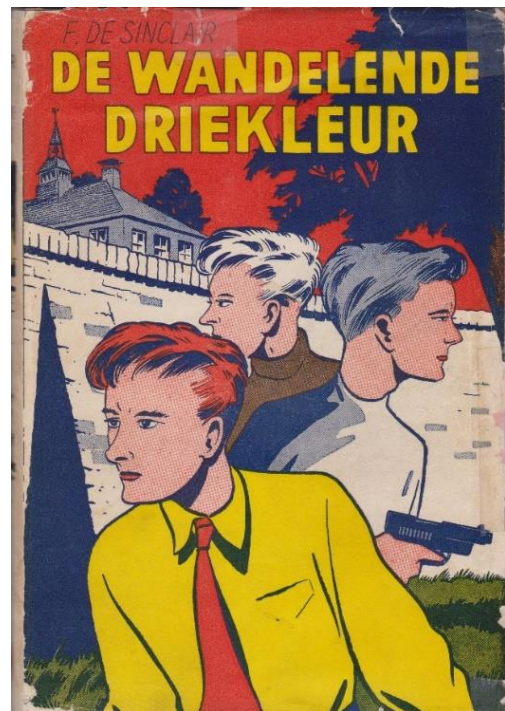
Tineke Aronson

De wandelende driekleur door F. de Sinclair

Dit boek is geschreven in 1912. De 2^e druk uit 1927 verschilt, behalve de omslag, niet van de eerste druk. Maar de 3^e druk uit 1953 is behoorlijk aangepast aan de tijd. Toch is het opvallend hoe weinig er eigenlijk aan het oorspronkelijke verhaal veranderd hoefde te worden om het toch weer bij de tijd te maken.

Maar eerst een korte samenvatting van het verhaal:

Jan, Tom en Puck zijn vrienden en zitten op kostschool in Duurvoort, een gefingeerde Gelderse plaats.

Ze noemen zich de wandelende driekleur, omdat ze respectievelijk rood, witblond en blauwzwart haar hebben. In de zomervakantie gaan ze met z'n drieën logeren bij een tante in Doetinchem.

Het avontuur begint al in Duurvoort, als Puck een envelop krijgt met 10 gulden erin en hij over de muur van het instituut wordt gelokt. Een donderbui verhindert de ontmoeting met de afzender en de jongens vertrekken met de trein naar Dieren, waar ze op de fiets naar Doetinchem gaan. Op het station zien ze een meisje, Gladys, met een ongure man en in de trein ontmoeten ze ook nog twee andere meisjes, die in Hummelo blijken te wonen. Ook Gladys logeert in Hummelo.

Bij de tante in Doetinchem wordt Puck tijdens een feestje, waarbij ook de meisjes zijn uitgenodigd, ontvoerd. Een detective wordt ingeschakeld en met behulp van

aanwijzingen van Jan en Tom wordt Puck in Amsterdam opgespoord. Het blijkt dat de vader van Gladys hem ontvoerd heeft met het doel hem te doden en zo de erfenis van zijn broer, de vader van Puck, op te strijken. De oom wordt erg ziek en bekent dat hij het allemaal heeft gedaan om zijn dochter niet onverzorgd achter te laten.

Behalve deze geschiedenis komt er ook nog een folkloristisch verhaal in het boek voor over een eilandje in de IJssel. Ook ontstaat er een romance tussen de tante en een aan de overkant van het water wonende dierenvriend.

Na het overlijden van haar vader komt Gladys bij de twee andere meisjes op kostschool.

In de 3e druk heeft men een nachtelijke schranspartij geschrapt, misschien omdat het in 1953 niet meer waarschijnlijk was dat een stel jongens zo uitpakte. Dit is wat ze allemaal met z'n drieën naar binnen werkten: een zak kadetjes met roomboter, een bus (blik) lunchtong, die met een sleuteltje geopend moest worden (zoiets als bij corned beef), een pot rolmopsen in mosterdsaus, marrons glaceés, ieder twee roomhoorns en drie appelbollen. Bovendien nog een halve liter cognac.

Natuurlijk roken de jongens. Daar was niet veel aan te moderniseren: het nu geheel onbekende merk 'Murattis' werd veranderd in 'Chief Whip' (op ieders lip).

Ook de kleding uit 1912 was hopeloos ouderwets en kon in 1953 niet meer dienst doen.

Zo werd in een opsporingsbericht de beschrijving van de kleding maar helemaal geschrapt. Jammer, daarom zal ik maar even opsommen wat Puck in de eerste druk droeg: 'Hij is gekleed in een zwart colbert costuum, wit vest, hoog dubbel bord, das met een dasspeld met de vorm en de kleuren van de Nederlandse vlag, verlakte schoenen. Hij draagt een strooien hoed van gewoon model, met rood-zwart lint.'

De fiets van Jan wordt in de eerste druk verlicht met een lampion, die is bij de derde druk doodgezwegen. Een tochtje met een ezelwagen vond ik voor 1953 al wat ouderwets, maar werd toch in z'n geheel overgenomen.

De grootste modernisering vormen de illustraties. De eerste en tweede druk zijn geïllustreerd door Louis Raemaekers (1869-1956). Destijds een heel bekend tekenaar, famous door zijn spotprenten in de Telegraaf tijdens de eerste wereldoorlog. Ook in het buitenland werd hij door de progressieven

enorm gewaardeerd en kreeg daar veel prijzen voor zijn werk. Behalve veel jeugdboekenillustraties maakte hij zelf een prentenboek: *Hoe Pim, Piet en Pukkie het rooken bekwam* en deed hij reclamewerk.

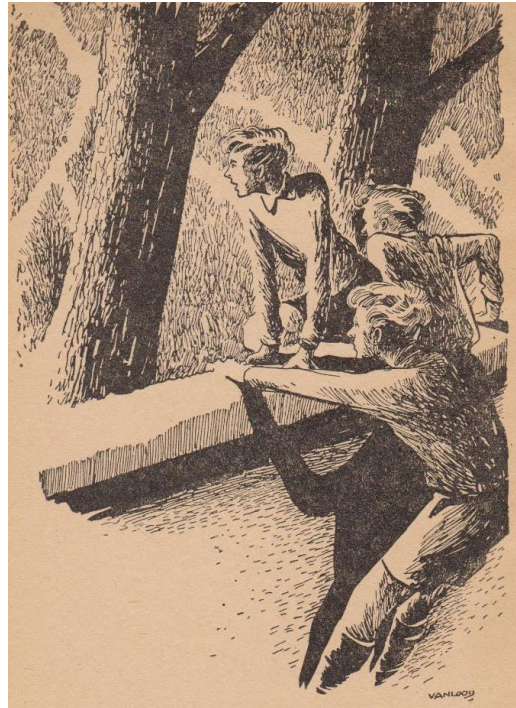
De derde druk is geïllustreerd door Rein van Looy (1910-1994). Deze illustreerde onder meer de boeken van Dick Laan over Pinkeltje, een ondernemend kabouterdje en de boeken van Jaap ter Haar over Saskia en Jeroen en over Tuffy, het mannetje van de

radio. Ook illustreerde hij een beeldverhaal van Godfried Bomans, *Het geheim van de roestige spijker*, in de stijl van de Dick Bos-serie.

F. de Sinclair (1873-1953) is het pseudoniem van August Herman van der Feen, ontleend aan een Schotse voorouder van moederszijde. De wandelende driekleur is één van zijn weinige jeugdboeken, verder schreef hij romans in humoristische stijl en detectives. Bekend waren zijn boeken over 'Meneer Focus'. Ook was hij eindredacteur van het blad 'Favoriet', een maandblad voor Nederland en de overzeese gebiedsdelen, dat heeft bestaan van 1927 tot 1932. Hij liet meer dan zestig boeken na, die alleen nog antiquarisch te vinden zijn.

Bronnen: Een grote vreugderit, uitgegeven door het Staringinstituut en StOK
ISBN978-90-73667-97-2
De verbeelders door Saskia de Bodt. ISBN 978-94-6004-187-7 en internet

Lot van den Akker

Assorti

Aansluitend op het actuele thema open ik deze Assorti met *De kleine Frits*, echt een boek uit andere tijden. In 1894 verscheen de eerste druk; mijn exemplaar in 1922. Het verhaal speelt zich voor een klein deel af in Amsterdam, maar voor het overgrote in een Gelderse gemeente. Gelderland is van oudsher hofleverancier van frisse lucht en dé vakantiebestemming voor zieken en bleekneusjes uit de grote stad. Mevr. Van Osselen-van Delden (1847-1936) schreef het, A. Wijthoff maakte de vier stemmige plaatjes erbij.

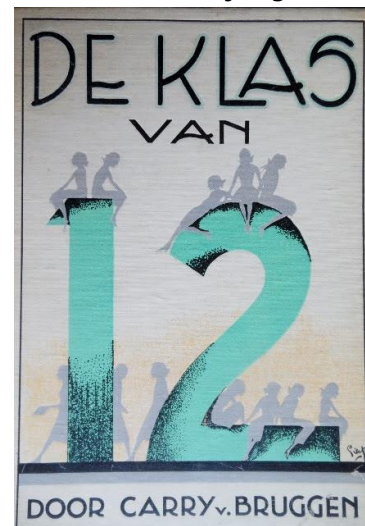
Frits Boshamer woont in de Amsterdamse P.C. Hoofdstraat en is behept met een groeistoornis. Het zesjarige ventje is veel te klein voor zijn leeftijd, zozeer zelfs, dat zijn Mama hem nog op de arm neemt. Pip (Frits' bijnaam) herstelt van de mazelen en zou er nodig even uit moeten. Hij gaat een tijdje logeren bij tante Jeanne en oom Eduard. Deze

bewonen de deftige villa Beukenwoud, te midden van bos en weiland, op de Veluwe. Als kleine Frits zijn prentenboeken en speelgoed wil meenemen, zegt Mama dat dat niet hoeft, zóveel moois is er bij oom en tante. Op een mooie dag in mei neemt Pip afscheid van Papa, zijn twee broertjes, zijn juf, de keukenmeid en de werkmeid. De vele gebeurtenissen volgen elkaar snel op. Er figureren veel personen. Ik wist soms niet meer wie wie was. De passage over verstekeling Willy Hollers zorgt voor enige spanning in het overigens door en door brave verhaal. De stemming is vriendelijk en opvoedend. Duidelijk is dat we hier te maken hebben met de welstand en het niveau van de hogere

klasse in de samenleving van toen. De beschrijving van milieu en achtergrond vind ik het grootste pluspunt van dit boek. Van deze auteur zou ik best nog *'t Jodinnetje van Elspeet* willen lezen. Volgens publicist Ewoud Sanders heeft Clare Lennart in haar roman *De ogen van Roosje* de ogen van het jodinnetje uit Elspeet voor ogen gehad.

Nog een boek uit het einde van de 19e eeuw: *Uit het kinderleven*, van J.J. A. Goeverneur (1809-1889). Vijftig korte vertelsels en minisprookjes, de meeste met opgeheven wijsvinger verteld. Deugdzaamheid en naastenliefde worden beloond, hooghartigheid en stijfkoppigheid gestraft. Onvoorzichtigheid kan huiveringwekkend aflopen, zoals in *De naainaald*, die in de keel van het meisje bleef steken en de dood tot gevolg had. Abject gedrag van Reintje, zoals in *De vos en de das*, wordt relatief mild afgedaan met 'ondankbare' vos. Zachtzinnig tegen een vermeende insluiper (*De dief*) was men niet, getuige het 'Sta of ik schiet je dood', dat toch anders klinkt dan 'Sta of ik schiet.' Vreemde woorden zijn gemakkelijk te begrijpen via de context (strijkstokjes, wassen, boonenstaak, bokshoren, resp. lucifers, groeien, lange stok en trompet). De 24 chromolithografieën (gekleurde plaatjes) verlenen het boek een absolute meerwaarde. Zowel om te zien als om de informatie die ze de lezer geven, bijvoorbeeld over allerhande hoofddeksele die gedragen werden in de 19e eeuw.

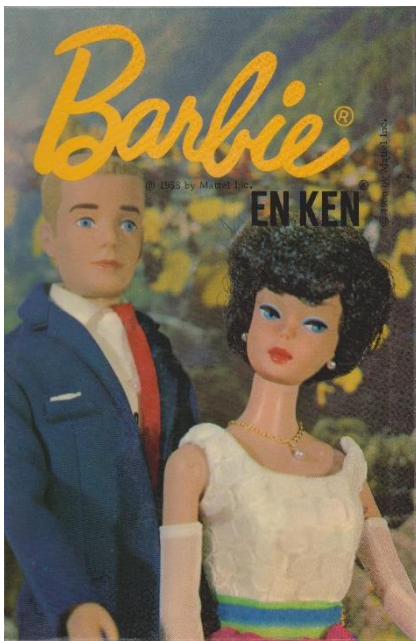
De klas van twaalf, uit 1947 (1e druk 1926), van Carry v. Bruggen (1881-1932), een boek over oudere meisjes en hun studiejaren tijdens de puberteit. Twaalf veertienjarige leerlingen van de verlengde Lagere School vormen de eerste klas van de vierjarige opleiding voor onderwijzeres aan de Normaalschool. Af te lezen aan de voornamen zijn er meerdere meisjes van Joodse komaf, net als hun auteur trouwens. Soms horen zij zich plagerig Israëlieten noemen i.p.v. van Joden en vaak wordt een van hen voor de zoveelste maal 'dochter van het Oude Volk' genoemd. Zes van de twaalf jongedames verlaten gediplomeerd de school. Een van hen, Leida Verkruysen, had intussen een verovering gemaakt: ze had zich geëngageerd, verloofd dus. Ik vond het geen onplezierige ervaring dit boek te lezen. Zou ik toch maar eens beginnen aan de lijvige verzamelbundel *Vijf romans van Carry van Bruggen? Eva* bijvoorbeeld of *Het huisje aan de sloot*? Tot slot wil ik nog kwijt dat het me verbaast, dat Van Bruggens jeugdboek nauwelijks te vinden is in de vakliteratuur. Is het soms niet literair genoeg? Wel is er een integrale digitale versie op www.dbnl.nl.

Marlieske viert bevrijdingsdag, uit 1961, door Max de Lange-Praamsma (van Goud-Elsje), met illustraties van Rie Reinderhoff. Het is een zondagschoolboekje. Ik lees ze nog geregeld en met genoegen, ook al wordt het genre wel eens met enig dedain beoordeeld. We hebben hier te maken met een boekje waarin het gezinsleven hoog in het vaandel staat, de sfeer ronduit positief is en de christelijke signatuur enkel terloops aanwezig. Callenbach is de belangrijkste uitgever van dit genre kinderboeken. Al na de eerste twee hoofdstukken weet de lezer al heel wat over het dagelijks leven in de oorlog en de eerste jaren erna, o.a. over hoe toen Bevrijdingsdag gevierd werd. Ik had vele 'O ja' ervaringen tijdens het lezen. De stertocht van de schooljeugd naar het centrum, de dankdiensten in de kerk, de aubade op de markt, kinderspelen, kermis op het feestterrein en als besluit vuurwerk. En als het mee zat trakteerde vader op 'croquetjes' uit de automatiek. Een aardig weetje: ergens in het verhaal verzucht Marlieske 'O, heden', volgens Van Dale een bastaardvloek, een moedwillige vervorming van Och Here. Dit zal Marlieske niet geweten hebben.

'Over dwaze pummels die altijd verkeerd handelen', voilà een van de gemeenschappelijke thema's waarover in veel Europese volkssprookjes verteld wordt, aldus Maurits de Meyer, samensteller van de 100 sprookjes uit *Het Vlaamse Sprookjesboek* (1951). Terecht stelt hij dat deze behoren tot het Europese culturele erfgoed. Een amusant vertelboek, o.a. vanwege de vele korte exemplaren, die zich ook als mop goed laten vertellen. Lutgard de Meyer illustreerde het boek en Griet van Humbeeck, www.grietvanhumbeeck.be liet zich inspireren door *Dulle Griet en Peetje Mekrul*. Ik heb getracht *Drie Walen* als mop samen te vatten: .....Een Vlaamse boer komt drie lange slungels tegen, die de taalgrens overgaan om Vlaams te leren. De boer verstaat hun gebrabbel niet, maar heeft wel door dat ze Frans spreken. De drie horen de boer zeggen: Drie grote Walen! Dit is Vlaams en moeten ze onthouden. Even later horen ze een boer tegen z'n koe die in de weg stond, zeggen: Omme koe! Onthouden, zeiden de Walen, dit is ook Vlaams. Verderop is een oude boer aan het ploegen. Hij bekijkt de prachtige voor die hij getrokken heeft en zegt: 't Is recht. Ook dit ontgaat de wakkere Walen niet. Ze lopen verder, steeds herhalend: *Drie grote Walen, Omme koe, 't Is recht*. In hun sas met het pas geleerde Vlaams komen ze bij een plek waar een man vermoord op de grond ligt. De rechter vraagt de omstanders wie hem gedood heeft. De Walen zeggen: Drie grote Walen. Waarom dan wel? Omme koe, zeggen ze. Dan nemen wij jullie mee. Jullie gaan het kot in, spreekt de rechter. Waarop de Walen antwoorden: 't Is recht..... Aanbevolen literatuur: *Vertelcultuur in Nederland*, Theo Meder, Cor Hendriks, uitg. Meertens Instituut, Amsterdam.

Bram van IJperen

Boekbeschrijving Barbie en Ken

Hoewel de Barbipoppen pas in 1963 in Nederland geïntroduceerd werden, was er in Amerika al een hele Barbiecultuur ontstaan, met de nodige licenties voor de firma Mattel. Zo waren de namen Barbie, Ken, Midge, Allan en Skipper beschermd en mochten niet gebruikt worden voor soortgelijke poppen. In Nederland waren en zijn ze nog steeds behoorlijk duur (in 1970 ca. fl 20,00). Hoewel ik die plastic modepopjes afschuwelijk vond en er geen voor mijn dochter van acht wilde kopen, was haar verlangen ernaar zo groot dat ze haar hele spaarpot leeghaalde en er zelf een kocht. Een vriendinnetje had ook een Ken -de mannelijke versie- en met de inmiddels ook verkregen nep-Barbies voerden ze hele toneelstukken op en gingen er behoorlijk creatief mee om. Ook prutsten ze zelf kleertjes in elkaar.

In navolging van Amerika was ook in Nederland een Barbiecorrespondentie mogelijk, waarbij aan Barbie verstuurd post echt werd beantwoord. Een vriendin van mij heeft daar een tijdje voor gewerkt en beschreef het als een soort 'Lieve Lita' voor pubermeisjes. Later werd de leeftijd waarop meisjes met de Barbies speelden steeds jonger (4-7 jaar) en verdween deze service.

Nog steeds is er een flinke groep Barbieverzamelaars, die rommelmarkten afspeurt naar authentieke exemplaren uit het begin van de rage.

Er was ook een Barbie-boekenclub, waarvan *Barbie en Ken* het 2e boekje uit de eerste serie van 4 is. De andere delen zijn: 1. *Hier is Barbie*. 3. *Barbie en haar televisiebaan*. 4. *Bakken en braden met Barbie*. In totaal zijn er wel 48 Barbie-boekjes verschenen.

Barbie en Ken bevat 7 losse verhaaltjes, waarvan 2 toneelstukjes. Inhoud: Mijn vriendin, de dauwtrapster, Het kerstcadeautje (eenakter), De vriendschapsclub, De jongen van hiernaast, De roos en het doortje, Het kaartenhuis (eenakter), Uniformen hebben iets.

Barbie speelt steeds de hoofdrol als de lieve spontane teenager, die vrienden in nood bijstaat, soms zelf domme dingen doet en dan steun heeft aan haar vriendin Midge. Belangrijk zijn de bijeenkomsten in de ijssalon, waar ze milkshakes en yoghurt eten. Schoolfeesten en klassenbijeenkomsten spelen ook een grote rol in het leven van de tieners.

Van de verhaaltjes gaat een moraliserende werking uit; zo laat je vrienden niet in de steek, doe je vooral niet opschepperig en laat je je niet voorstaan op rijkdom of intelligentie.

Bij de beide toneelstukjes worden aanwijzingen gegeven over attributen, kostuums en decors. Het is de bedoeling dat je die zelf gaat opvoeren en niet dat je je Barbiepoppen de verhalen laat naspelen.

De vlotte tekeningen van Frans Mettes geven de meisjes weer als typisch Amerikaanse modepopjes met wijd

uitstaande rokjes (met petticoat), strakke truitjes en damesachtige kokerrokken. De schutbladen zijn versierd met allerlei outfits die voor Barbie en Ken te koop zijn.

Lot van den Akker

Boek gezocht!

In het vorige StOKpaardje werd een oproep gedaan in het kader van 'Boek gezocht'. Dankzij Candida van der Horst, coördinator van StOK toen we nog in Deventer gehuisvest waren, is de oplossing van de verhalenbundel over de leeuw en de zebra gevonden. De titel luidt: *Een postzak vol verhalen*. Het werd geschreven door Jella Lepman en Hansjörg Schnithenner.

De bewerking is van Lea Smulders. Uitgeverij Cantecler, Utrecht.

Liesbeth Straub

Nieuwe aanwinsten

Wie wil die kan door Marie Robert Halt, bewerkt door Gerard Keller. Illustrator onbekend, zwart/wit tekeningenbandtekening van Jan Sluyters. 4e druk. Uitgegeven in 1933 door W. Hilarius Wzn te Almelo. 253 pagina's. Afmetingen: 16 bij 23 cm. Genre: avonturenroman, oorlog. Bekroond door de Franse Academie.

Sprookjes van Topelius, Het toverfluitje, Het toverschip, De berk en de ster. Drie boekjes in een cassette door Zacharias Topelius. Vertaald door Christine Doorman. Geïllustreerd in zwart/wit door E. Loeber. Uitgegeven in 1934 door A.W. Sijthoff's Uitgeversmij N.V. te Leiden. 80 pagina's per deeltje. Afmetingen 11 bij 15 cm. Genre: sprookjes, Finland.

Barbie en Ken door Cynthia Lawrence en Bette Lou Maybee, bewerkt door Mies Bouhuys. Illustraties Frans Mettes. Uitgegeven in 1958 door A.J.G. Strenghtolt Uitgeversmij N.V te Amsterdam. 174 pagina's. Afmetingen: 13 bij 19 cm. Genre: meisjesboeken, reclame, toneel (zie boekbespreking).

De kinderen in het woud. Schrijver onbekend, geïllustreerd met gekleurde en zwart/wit platen door N.W. Uitgegeven omstreeks 1900 door J. Vlietger te Amsterdam. Gedrukt door

'Senefelder' te Amsterdam. 10 pagina's. Afmetingen 21 bij 27 cm. Genre: prentenboek, sprookje.

Mijn Speelgoed ABC verteld en getekend, 13 prenten in kleur, door A. Broeckman-Klinkhamer. Uitgegeven rond 1915 door S.L. van Looy te Amsterdam. 26 pagina's, eenzijdig bedrukt. Afmetingen: 32 bij 24 cm. (oblong). Genre: prentenboek, ABCboek.